

mių-ugrų kalbų žodžiai, tai vėl vienas kitas rusų kalbos skolinys iš kitų kalbų (tarp kitko, spėjama, kad r. *лошадь* „arklys“ galėtų būti ne tiurkų, o iranėnų žodis).

L. Gindinas straipsnyje 'Αττική, 'Αττικός (215–219) galvoja apie galimą Atikos pavadinimo anatolišką kilmę.

M. Dadaševs, rašydamas „Dėl indoeuropiečių žodžių *gel(ə)-do-/-to-, *mazdo-“ (220–222), turi tikslą parodyti, kad jų atstovų galima rasti ir vakarų iranėnų kalbose. Pirmasis kamienas (rkšm. „šalti(s); ledas, šerkšnas; šaltas“) kvalifikuojamas kaip bendrasis indoeuropiečių pavadinimas (žinomas iš šešių kalbų grupių), o antrasis (rkšm. „penėti; riebalai; riebus“ ir kt.) – kaip germanų, keltų ir indų-iranėnų leksikos naujadaras. Jei būtų atsižvelgta į tai, kad lie. *gelmuõ*, *gélmenis*, *gelumà* „didelis šaltis, speigas“ veikiausiai yra susiję su *géliti* „labai skaudėti, sopėti; šalti“, o la. *gāla* (*gāla*) apšalas, apkalas, plikšala, grynledis“, panašiai kaip ir r. *золотъ* „t. p.“, v. bulg. *золотъ* „krištolas, ledas“ – su s. sl. *golъ* „nuogas, plikas“, be to, abejotinas ir gr. γελανδρόν, – nuo tiek skirtingo tų dviejų kamienų kvalifikavimo jau vien dėl to būtų reikėję atsisakyti.

Paskutiniai trys straipsniai – tai G. Klimovo „Kaukazo etimologijos (1–8)“ (223–230), A. Charsekino „Keletas pastabų dėl mėginimų interpretuoti etruskų įrašus iš Pirgų“ (231–236), A. Dolgopolskio „Nostratinės etimologijos ir veiksmazodžių formantų kilmė“ (237–242).

„Kritikos ir bibliografijos skyriuje“ (243–272) spausdinama dešimt recenzijų, kurių didesnė dalis priklauso leidinio atsakomojo redaktoriaus O. Trubačiovo plunksnai. Jis čia apžvelgia ir mūsiškio leidinio *Baltistica* III tomą, teisingai, tarp kitko, pastebėdamas, kad lie. *pisti* negalima, kaip kad norėtų E. Hempas, vesti iš *pyzdà*, *pizè* (265; pats recenzentas, beje, šių žodžių ryšio neigia, tik darybos kryptį įsivaizduoja esant priešinga); reikia pritarti ir kitai jo pastabai, kad nėra pakankamo pamato sykiu su S. Karaliūnu ieškoti senosios heteroklizės pėdsakų lietuvių kalbos veiksmazodžiuose *katālyti* ir *katāryti* (266).

Baigiant lieka pagirti redakciją už visur vienodų sutrumpinimų vartojimą (jie paaiškinti tomo gale) ir apskritai už rūpestingą „Etimologijos“ leidinio redagavimą.

V. Urbutis

Velta Rūķe-Draviņa. Place Names in Kauguri County, Latvia.

A Synchronic-Structural Analysis of Toponyms in an Ancient Indo-European and Finno-Ugric Contact Area. (*Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Slavic Studies*, 6). Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1971, 157 lpp. ar il., 1 karte.

Daudzpusīgās un ražīgās valodnieces Veltas Rūķes-Draviņas studija par dzimtā novada – Kauguru vietvārdiem daudzējādā ziņā ir pirmreizīgs veikums. Tā ir pirmā monogrāfija par kādas sīkākas administratīvas vienības vietu nosaukumiem latviešu toponīmikā. Tas ir pirmais pētījums, kurā sinhronisks vietvārdu kopums tiek analizēts pēc struktūras. Un autorei tas ir pirmais lielākais ieguldījums toponīmikā.

Priekšvārdos (7.–8. lpp.) norādīts, ka šai darbā uzmanības centrā ir bijušas nevis toponīmu etimologijas problēmas, bet gan dažas vispārīgas problēmas, proti, pats vārdošanas process (*naming process*) un principi, attiecsmes starp novadā lietotajiem īpašvārdiem un sugas vārdiem, nosaukumu tipu distribūcija dažādās objektu grupās un šo tipu biežums. Tā kā pētījamais novads ietilpst senā indoeiropiešu un somugru saskares zonā un tanī var sagaidīt divu dažādu vārdošanas sistēmu pēdas, to savstarpējās ietekmes radītas parādības, tad autores mērķis ir bijis arī meklēt piemērotus kritērijus raksturīgāko somugru un indoeiropiešu (it īpaši latviešu un lietuviešu) nomenklatūras sistēmu iezīmju identificēšanai, lai šos kritērijus varētu izmantot, pētījot nosaukšanas jeb vārdošanas tradīcijas dažādu valodu kontaktu apgabalos vispār. Tāpēc ap-

lūkojamais darbs saista ne tikai baltu un somugru toponīmiņu uzmanību, bet ir ar daudz plašāku interesentu loku.

Īpaša nodaļa ir veltīta Kauguru novada raksturošanai (9.–11. lpp.). Sniegts arī pārskats par analizētā materiāla apjomu un materiāla vākšanas metodēm (12.–14. lpp.) un pārskats par Kauguru izloksnes galvenajām iezīmēm, ko labi papildina plaši izloksnes teksti (15.–40. lpp.).

Toponīmu analīze sākas ar toponīmu alfabētisko rādītāju (42.–57. lpp.). Vietvārds vispirms ir sniegts literārās valodas formā. Aiz tās kvadrātiekvāš seko nosaukuma izruna izloksnē. Pēc tam ir šifra, pēc kuras šo nosaukumu var atrast nākamajā – mikrotoponīmu rādītājā. Tad apaļajās iekavās ir objekta apzīmējums. Piemērs:

Avuotplaviņa /*avuōtpļavīna*/ K 21b (= meadow)

Kārtojums alfabētā ir tāds pats kā J. Endzelīna darbā „Latvijas PSR vietvārdi“.

Alfabētiskajam rādītājam seko mikrotoponīmu rādītājs (58.–103. lpp.). Mikrotoponīmi ir kārtoti pēc vecsaimniecībām, kuru ietvaros objekts ietilpis. Atsevišķi aplūkoti bijušā Kauguru (= K) un Mūrmuižas (= M) pagasta vietvārdi. Vecsaimniecību nosaukumi ir numurēti un alfabēta kārtā. Aiz K resp. M un kārtas numura literārajā valodā lieliem burtiem rakstīts vecsaimniecības nosaukums. Pēc tam kvadrātiekvāš atkārtota nosaukuma izruna izloksnē un aiz vienlīdzības zīmes objekta apzīmējums. Nākamajā rindā ar atkāpi seko mikrotoponīma šifra, kuru veido saimniecības šifra, kas papildināta ar burtiem alfabēta kārtā katras saimniecības robežās. Mikrotoponīms tāpat vispirms ir rakstīts literārajā valodā, tad kvadrātiekvāš ir izruna izloksnē. Aiz vienlīdzības zīmes minēts objekts, ko nosaukums apzīmē, un vairāk vai mazāk precīzas ziņas par objekta atrašanās vietu. Piemērs:

K 4. AUŠKA /*āuška*/ = homestead

K 4a. Mīlenis /*mīlens*, gen. sg. *mīleņa*/ = meadow

1 km. NE. of Auška, near the river Mīlenis.

Abi šie rūpīgi pārdomātie rādītāji der par paraugu ikvienam toponīmiskam pētījumam.

Nodaļai „Vietvārdu struktūras analīze“ (105.–143. lpp.) pirmā apakšnodaļa ir „Toponīmu biežums dažādās objektu kategorijās“. Te noskaidrots, kurus objektus atstāj nenosauktus, kurus nosauc. Atkarā no tā, vai objekti, kam mēdz dot nosaukumus, tos iegūst vienmēr vai tikai daļai, tiek nošķirtas divas apakšgrupas. Tāds nošķirums ir vajadzīgs, jo citādi vārdu absolūtais skaits var maldināt. Kauguros, piem., nosaukumi vienmēr ir doti zemnieku sētām, bet ne visām pļavām, taču pļavu vārdu absolūtais skaits Kauguros ir lielāks nekā vecsaimniecību skaits. Šai nodaļā ir ievietotas arī diagrammas, kas rāda gan nosaukumu absolūto skaitu grupās, gan to procentuālās attiecības. Atklāta arī vietvārdu distribūcija novadā, rādīts nosaukumu daudzums vienam un tam pašam objektam, pārrunāti variantu rašanās cēloņi, viena nosaukuma attiecināšana uz vairākiem objektiem un citi vārddošanas jautājumi. Autore konstatējusi, ka vārddošanas principi nav vieni un tie paši.

Apakšnodaļā „Leksisko vienību distribūcija toponīmos“ ir sniegts Kauguru toponīmos sastopamo pilnnozīmes vārdu alfabētisks rādītājs. Vārdi, kam apelatīvā nozīme ir dzīva un sakars starp sugas vārdu un toponīmu skaidrs, ir tulkoti angļu valodā. Vārdi, kam nav drošas interpretācijas, kā arī tie, kam pamatā jūtams kāds īpašvārds, rakstīti lieliem burtiem. Piemērs:

ALEKSAŅDERS 'Alexander'

āļksnis 'alder'

ANCIS 'Germ. Hans'

'AŅT-S '(?)'

apaļš 'round'.

Šī darba nodaļa savā ziņā ir Kauguru vietvārdu etimoloģizējums.

Aiz vārda *BRĒŅGULI* laikam varēja likt 'Wrangel', jo upīte, ko tā sauc, tek pa Kauguru un Brenguļu robežu, bet Brenguļu vāciskais nosaukums ir *Wrangelshof* (115. lpp.).

Daudzējādā zinā interesants ir leksisko vienību biežuma rādītājs. Tas atklāj arī autores uzskatus par vārddarināšanas procesu un līdzekļiem Kauguru vietvārdos. It īpaši uzmanību saista sastāvdaļu meklējumi neskaistros toponīmos. Tā toponīmā *lātacis* saskatītas sastāvdaļas *lāt-* (127. lpp.) un *-acis* (119. lpp.), toponīmā *kazaņda* – *kaza* (126. lpp.) un *-aņda* (120. lpp.). Toponīmā *kaņāuda* – *auda* uztverts par izskaņu. Lasot šo monogrāfijas nodaļu, rodas jautājums, kāpēc *lātacis*, *kaņāuda*, *kazaņda*, *taņķšele* uzlūkoti par atvasinājumiem, bet *ragana*, *stērbele*, *vanags* un citi ne. Kāpēc *auda* uzskatīts par izskaņu un ne par pilnnozīmes vārdu (sal. EH I 183)?

Kauguru vietvārdos autore saskata pārstāvētas 4 vārdšķiras – substantīvus, adjektīvus, pronomenus un interjekcijas. Pie kuras no šīm vārdšķirām jāpieskaita *daudz-* toponīmā *daudzietis*?

Neievērojot šīs problemātiskās vietas, aplūkojamā nodaļā ir daudz vērtīgu ziņu par vietvārdu atvasināšanu, par semantiskajām grupām Kauguru vietvārdos un to procentuālām attieksmēm.

Aplūkojot toponīmu sintaksi, runāts par skaitļa lietošanu toponīmos, aplūkots leksisko elementu skaits vietvārdos, kā arī vārdšķiru un vārdu formu apvienošanas iespējas vietvārdos. Darbā ievietota labi pārskatāma tabula par adjektīvu izlietojumu Kauguru vietvārdos.

Nodaļā „Somugriskās vārddošanas sistēmas pēdas“ (144.–147. lpp.) nepārliecina vietvārdā *bēlkaļņic*//*bēlkaļņic* sastopamā *bēl-* resp. *bel-* saistījums ar igauņu personvārdu *Pell*. E. Blesē min *Bell* arī starp Rīgas un Vidzemes uzvārdiem („Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas, I.“ Rīgā 1929, 161. lpp.), bet J. Endzelīns šo vārdu saista ar citur Latvijā un Lietuvā vietvārdos sastopamo *bēl-* („Latvijas PSR vietvārdi“. I/1 Rīgā 1956, 102. lpp.).

Problemātisks ir vārda *taņķšele* saistījums ar igauņu *tang* ‘putraimi’ un *berģka* saistījums ar igauņu *perekas* ‘kāds, kam ir liela ģimene’ (144. lpp.).

Citādi šai nodaļā ir konstatētas vairākas iezīmes, kas varētu liecināt par somugriskām vārddošanas tradīcijām Kauguros.

Aplūkojot vārddarināšanas tradīciju attīstības tendences (148.–150. lpp.), ir salīdzināti citādi neanalizētie jaunsaimniecību nosaukumi ar vecsaimniecību nosaukumiem. Konstatētas kādas 8 atšķirīgas iezīmes tanīs, piem., vecajos mājvārdos lieto sufiksu *-īn-*, jaunajos *-iņ-*, vecos mājvārdus lieto vienskaitlī, izņemot lokatīvu, jaunos – daudzskaitlī u. c.

Veltas Rūķes-Draviņas monogrāfijā ir daudz ierosinājumu turpmākiem pētījumiem toponīmikā. Te sniegta jauna metode, kas atklāj daudzas līdz šim neievērotas parādības vietvārdos. Šis darbs ir arī pamats Kauguru vietvārdu etimoloģijas pētīšanai, kam, jādomā, autore turpmāk pievērsīsies.

M. Rudzīte

Rainer Eckert, *Baltistische Studien* (Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse, Band 115, Heft 5), Akademie-Verlag, Berlin 1971, 102 p.

Leipcigo universiteto profesori dr. Raineris Eckertas sēkmingai tēsia vokiečių baltistikos mokslo tradīcijas Vokietijos Demokratinėje Respublikoje. Būdamas slavistas, jis taip pat yra geras ir baltų kalbų žinovas¹. Mūsų gimtosios kalbos studijų reikalais R. Eckertas yra ne kartą buvęs Lietuvoje; jis su įdomiu pranešimu dalyvavo ir II Sąjunginėje baltų kalbotyros konferencijoje, 1970 m. įvykusioje Vilniaus universitete. R. Eckertas yra nuoširdus mūsų draugas, sa-

¹ Malonu prisiminti: būdamas aspirantu, 1954 m. dėščiau lietuvių kalbos ir jos istorijos kursą Maskvos universiteto mokslo darbuotojams, tarp kurių buvo ir R. Eckertas (tuomet aspirantas) – vienas iš uoliausių to kurso klausytojų.